

Отримано: 16 травня 2021 р.

Прорецензовано: 30 травня 2021 р.

Прийнято до друку: 04 червня 2021 р.

e-mail: jane.pozhar@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2021-21(49)-88-93

Пожар Є. П. Шляхи оптимізації фінансової стійкості підприємства в період кризи. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, червень 2021. № 21(49). С. 88–93.

УДК: 658.15-048.34:338.124.4

JEL-класифікація: G 01, G 032, M29, M 40

ORCID-ідентифікатор: orcid.org/0000-0001-8068-7516**Пожар Євгенія Павлівна,**

кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів
Черкаського державного технологічного університету

**ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
В ПЕРІОД КРИЗИ**

У статті розглянуто різні підходи до визначення поняття «фінансова стійкість». Визначено головне завдання аналізу фінансової стійкості підприємства, запас фінансової стійкості та її межі, а також послідовність етапів аналізу фінансової стійкості підприємства. Проаналізовано сучасні умови роботи малого та середнього бізнесу, проблеми, з якими стикається підприємство у своїй діяльності. Досліджено ряд факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства, та запропоновано методи мінімізації та нейтралізації цих факторів. Сформовано шляхи оптимізації фінансової стійкості підприємства в період складної фінансово-економічної ситуації в країні. Наразі головним завданням будь-якого підприємства є забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості.

Ключові слова: фінансова стійкість, запас фінансової стійкості, стійкий фінансовий стан, шляхи оптимізації.

Пожар Евгения Павловна,

кандидат экономических наук, преподаватель кафедры финансов
Черкасского государственного технологического университета

**ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ ФИНАНСОВОЙ СТОЙКОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ
В ПЕРИОД КРИЗИСА**

В статье рассмотрены различные подходы к определению понятия «финансовая устойчивость». Определена главная задача анализа финансовой устойчивости предприятия, запас финансовой устойчивости и ее пределы, а также последовательность этапов анализа финансовой устойчивости предприятия. Проанализированы современные условия работы малого и среднего бизнеса, проблемы с которыми сталкивается предприятие в своей деятельности. Исследован ряд факторов, влияющих на финансовую устойчивость предприятия и предложены методы минимизации и нейтрализации этих факторов. Сформированы пути оптимизации финансовой устойчивости предприятия в период сложной финансово-экономической ситуации в стране. Сейчас главной задачей любого предприятия является обеспечение оптимального уровня финансовой устойчивости.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, запас финансовой устойчивости, устойчивое финансовое состояние, пути оптимизации.

Ievgeniya Pozhar,

Candidate of Economic Sciences, Lecturer at the Finance Department, Cherkasy State Technological University

**OPTIMIZATION METHODS OF FINANCIAL SUSTAINABILITY
OF THE ENTERPRISE DURING THE CRISIS**

The article considers different approaches to the definition of "financial stability". The financial stability of the enterprise characterizes and reflects the result of current investment and financial development, contains the necessary information for investors and reflects the ability to be responsible for its debts and liabilities. The main task of the analysis of financial stability of the enterprise as well as the stock of financial stability and its limits is defined. It also defines stages of sequences of the analysis of enterprise. The modern working conditions of small and medium business along with the problems enterprise faces are analyzed. At the present stage, it is extremely important to be clearly oriented in a complex system of market relations, the correct assessment of production and economic potential, the strategy of future development, the financial condition of enterprise and partner companies. This makes it necessary and important to systematically assess the financial stability of enterprise. With the help of assess the correct strategy and tactics of enterprise development are developed, plans and management decisions are substantiated, the implementation is controlled, solvency and liquidity are assessed and financial stability is strengthened.

The activity of the enterprise is negatively affected not only by environmental factors, but also by lack of proper management of financial stability of the enterprise. Currently, the main task of any enterprise is to ensure the optimal level of financial stability of the enterprise. The financial strength is always calculated during the analysis of financial stability of the enterprise, as it shows what allowable percentage the revenue can be reduced for the company to be unprofitable. The actual problem during the current economic crisis remains increasing the optimization of financial sustainability of the enterprise. Various factors influencing the financial stability of the enterprise are investigated, minimization and neutralization methods of these factors are offered. Ways to optimize the financial stability of the enterprise in a period of difficult financial and economic situation in the country are formed. The globalization of the economy has led to a close interdependence of external and internal factors influencing the enterprise. Given that external factors are uncontrollable and unpredictable, it is possible to achieve the required level of financial stability for the company by identifying the most important internal factors and minimizing or neutralizing them. It is necessary to manage financial stability taking into account the risks caused by scientific progress, the instability of the political situation, the growth of competition in commodity and financial markets. Now, companies must be flexible and ready to adapt to new working conditions that dictate the realities of today.

Key words: financial stability, financial strength, stable financial condition, ways of optimization.

Постановка проблеми. У сучасних економічних умовах більшість підприємств мають складне фінансове становище. Епідеміологічна ситуація у світі залишається досить складною. Падіння ВВП за 2020 р. становило 4,2 % (п/п), промисловість завершила 2020 р. спадом виробництва на 5,2 %, споживча інфляція прискорилася до 8,5 % [1]. Карантин спричинив значний злам в економіці. Основний удар припав на малий та середній бізнес. Багато підприємств вимушені були закритися, всі інші змушені були пристосуватися до нинішніх реалій. Проте, на діяльність підприємства негативно впливають не лише фактори зовнішнього середовища, але й відсутність правильного управління фінансовою стійкістю підприємства. Адже саме зараз, у період нинішньої кризи, головним завданням будь-якого підприємства є забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню фінансової стійкості підприємства присвятило свою увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених таких, як І. А. Бланк, Л. А. Лахтіонова, Г. В. Савицька, Ю. М. Тютюнник, А. Шеремет. Основоположником вчення про фінансову стійкість вважають І. А. Бланка. Але, незважаючи на велику кількість праць і досліджень, питання щодо управління фінансовою стійкістю, межі фінансової стійкості та шляхів її оптимізації залишаються і досі недостатньо розглянутими.

Мета і завдання дослідження: встановити основні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства та визначити шляхи оптимізації фінансової стійкості підприємства в умовах світової фінансово-економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. У сучасній економічній літературі існує багато підходів до визначення поняття «фінансова стійкість», проте вони здебільшого або ж дублюють суть один одного, або ж доповнюють. Одним із перших вчених, який досліджував фінансову стійкість, був І. А. Бланк. Він визначав фінансову стійкість як характеристику стабільного фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових ресурсів [2, с. 315].

На думку А. Шеремет, забезпеченість запасів джерелами формування є суттю фінансової стійкості, а платоспроможність – її зовнішнім проявом [3, с. 94].

Г. В. Савицька трактує фінансову стійкість як здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів в мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику [4, с. 619].

На думку Л. А. Лахтіонова, фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також витрати на його розширення та оновлення [5, с. 127].

Ю. М. Тютюнник вважає, що фінансова стійкість – це здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [6, с. 107].

Отже, можна стверджувати, що фінансова стійкість – це багатогранне поняття, що відображає стан підприємства, яке в умовах нестабільного середовища може здійснювати господарську діяльність, при цьому отримуючи прибуток і розвиваючись при змінах внутрішнього і зовнішнього середовища. Фінансова стійкість підприємства є однією з важливих складових фінансового аналізу, підтвердженням цьому є те, що фінансово стійке підприємство має перевагу перед своїми конкурентами в залученні інвестицій, отриманні кредитів, у виборі найбільш вигідних постачальників і в залученні найбільш кваліфікованих кадрів, також таке підприємство не має заборгованості перед державою у вигляді сплати податків і внес-

ків до соціальних фондів, банками у вигляді своєчасної і в повному обсязі сплати відсотків і погашення основної суми боргу, страховими компаніями у вигляді своєчасної і в повному обсязі сплати страхових внесків, акціонерами у вигляді виплати дивідендів, працівниками у вигляді виплати заробітної плати в повному обсязі і у встановлений термін.

Головне завдання аналізу фінансової стійкості – це встановити можливість підприємства витримати вплив дії негативних зовнішніх і внутрішніх факторів на фінансовий стан. В результаті підприємство повинно зробити висновок про свою спроможність вести прибуткову діяльність за нестабільних економічних умов.

Послідовність етапів аналізу фінансової стійкості підприємства:

- проводять аналіз та оцінку абсолютних і відносних показників фінансової стійкості підприємства;
- визначають вплив негативних факторів на фінансову стійкість підприємства, а також розподіляють їх залежно від рівня впливу;
- стадія пошуку рішення, можливих варіантів вирішення завдання;
- етап прийняття управлінського рішення.

Головним чином аналіз фінансової стійкості виконується на основі відносних показників. Ці показники доцільно розділити на три основні групи (табл. 1).

Таблиця 1.1

Відносні показники фінансової стійкості підприємства

Показник	Зміст	Нормативне значення
1. Показники структури джерел формування капіталу		
коефіцієнт фінансової автономії	показує частку власного капіталу у загальній сумі джерел коштів (валюти балансу)	$\geq 0,5$
коефіцієнт концентрації позикового капіталу	показує частку позикового капіталу у загальній сумі джерел коштів (валюти балансу)	$< 0,5$
коефіцієнт фінансового ризику	показує співвідношення залученого і власного капіталу	< 1
коефіцієнт фінансової стабільності	є оберненим до коефіцієнта фінансового ризику і показує, скільки припадає власного капіталу на 1 грн позикового капіталу	≥ 1
коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	характеризує структуру джерел покриття активів і визначається діленням довгострокових зобов'язань і забезпечень на суму власного капіталу та довгострокових зобов'язань і забезпечень	Зниження
коефіцієнти структури позикового капіталу	характеризують частку відповідно довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень у позиковому капіталі	Зниження
коефіцієнти страхової стабільності	показують, скільки коштів резервного капіталу припадає на 1 грн відповідно всього капіталу, власного капіталу та зареєстрованого (пайового) капіталу	Підвищення
2. Показники стану оборотних активів		
коефіцієнт маневреності власного капіталу	визначає частку власного капіталу, вкладену в оборотні активи; характеризує рівень мобільності власного капіталу	$> 0,1$
коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	характеризує частку оборотних активів, які сформовані за рахунок власних фінансових ресурсів	$\geq 0,1$
коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	характеризує рівень достатності власних оборотних коштів для формування запасів підприємства	$\geq 0,5$
коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	відображає частку грошей та їх еквівалентів (як високоліквідних активів) у загальній величині власних оборотних коштів	Підвищення
3. Показники стану основного капіталу		
коефіцієнт майна виробничого призначення	характеризує частку активів основної виробничо-господарської діяльності (основних засобів, інвестиційної нерухомості, запасів, поточних біологічних активів) у загальній вартості активів підприємства	Підвищення
коефіцієнт реальної вартості основних засобів	характеризує частку основних засобів (в оцінці за залишковою вартістю) у майні	Підвищення
коефіцієнт нагромадження амортизації	характеризує функційний стан основних засобів і нематеріальних активів	Зниження
коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	показує, скільки припадає оборотних активів на 1 грн необоротних активів	Підвищення

Джерело: складено автором на основі [6, с.110–117].

Запас фінансової стійкості завжди обраховують під час проведення аналізу фінансової стійкості підприємства, оскільки він показує, на який допустимий відсоток може знизитись виручка, щоб підприємство залишилося беззбитковим.

Важливо визначити межі фінансової стійкості, вони повинні бути оптимальними. Оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства, тобто до неможливості виконувати свої поточні зобов'язання. Однак, надлишкова фінансова стійкість також буде перешкоджати ефективному розвитку підприємства через збільшення витрат на їх утримання.

Стійкий фінансовий стан підприємства – це такий стан фінансових ресурсів та її маневреності, при якому досягається фінансова незалежність підприємства, забезпечується його розвиток, зростання прибутку та капіталу.

В умовах сучасної економічної кризи актуальним залишається питання підвищення оптимізації фінансової стійкості підприємства. Насамперед потрібно визначити спроможність підприємства протистояти дії негативних факторів, які впливають на його стан.

Існує ряд різних факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства. Факторами, що мають найбільший вплив на фінансову стійкість, є зовнішні, до них належать:

- стан підприємства на товарних ринках;
- економічні умови господарювання;
- платоспроможний попит споживачів;
- економічна та фінансово-кредитна політика законодавчої й виконавчої влади;
- соціальна та екологічна ситуація в суспільстві тощо.

Проте особливістю зовнішніх факторів є те, що підприємство не має можливості їх корегувати чи контролювати.

З огляду на нинішню ситуацію в державі можна зазначити, що значно збільшилася кількість безробітних. Станом на 25 січня 2021 р. в Україні 485,3 тис. безробітних. Це на 33 % більше, ніж на цю ж дату 2020 р. За даними державної служби зайнятості 420,7 тис. українців отримували допомогу з безробіття, що на 136,7 % більше, ніж торік. Зростання безробіття через карантин поєдналося з падінням кількості нових вакансій з пошуку роботи. Кількість вакансій зменшилася на 20,5 % порівняно з минулим роком [7].

Відповідно платоспроможний попит споживачів значно знизився. Складна епідеміологічна ситуація.

Нестабільна, важка економічна ситуація в країні змусила підприємства скорочувати витрати, щоб не зачинитися. Однак долі закриття багатьом уникнути не вдалося. З березня 2020 р. до березня 2021 р. в Україні закрилося 215,3 тис. фізосіб-підприємців (ФОП). Це майже на 50 тис. закритих бізнесів більше, ніж в аналогічні місяці 2019–2020 рр. [8].

Саме тому при оптимізації фінансової стійкості основну увагу треба зосереджувати саме на внутрішніх факторах, тобто тих, які повною мірою залежать від самого підприємства.

Ключовими внутрішніми факторами, що впливають на фінансову стійкість підприємства, є:

- структура та склад майна, фінансових ресурсів;
- структура та асортимент продукції і її частка в загальному платоспроможному попиті та відповідність потребам ринку;
- конкурентоспроможність продукції;
- оснащення виробництва обладнання та новітніми технологіями;
- кваліфікація персоналу;
- ринки збуту продукції.

Для досягнення оптимальної фінансової стійкості підприємства важливим є своєчасне управління внутрішніми факторами, які впливають на фінансову стійкість підприємства. Максимальна мінімізація впливу цих факторів на підприємство чи взагалі їх нейтралізація. Потрібно застосувати такі етапи стабілізації фінансової стійкості підприємства:

1. Відновлення платоспроможності підприємства. Головним завданням є попередження і уникнення банкрутства за допомогою відновлення можливості розраховуватись по зобов'язанням.

2. Повернення підприємства у фінансово стійкий стан. Підприємство може швидко вирішити проблему неплатоспроможності, проте у разі, якщо не буде досягнуто оптимального рівня фінансового стану, неплатоспроможність може з'явитися знову. Підприємство необхідно забезпечити достатнім обсягом ресурсів для погашення грошових зобов'язань та ефективного ведення господарської діяльності.

3. Забезпечити відповідність підприємства вимогам «золотого правила фінансування», тобто досягнення необхідного рівня фінансової рівноваги у довгостроковому періоді.

Кожному з вищеперахованих етапів належить відповідний внутрішній механізм фінансової стабілізації:

1. Оперативний механізм фінансової стабілізації – це комплекс заходів, які спрямовані на зниження рівня зобов'язань підприємства у короткостроковому періоді, на погашення зобов'язань та відновлення платоспроможності. Ці заходи сформовані на принципі «відсікання зайвого». У цьому механізмі не використовують агресивні управлінські рішення, його основа – це система захисних заходів.

2. Тактичний механізм фінансової стабілізації – комплекс заходів наступального характеру, що мінімізує негативні фінансові фактори і забезпечує досягнення фінансової рівноваги підприємства.

3. Стратегічний механізм фінансової стабілізації – це комплекс заходів для підтримання досягнутої фінансової рівноваги підприємства, балансу активів і пасивів, витрат і доходів. Така стратегія фінансового розвитку забезпечить стрімкий економічний і фінансовий ріст підприємства.

Велика кількість кризових ситуацій виникає через недостатній контроль і увагу за виконанням поставлених завдань, також через відсутність аналізу впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Їх вплив в останні роки стає дедалі більш значним і небезпечним. Потрібно пам'ятати, що забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості необхідне не лише для підприємств, які перебувають на порозі банкрутства, але і для економічно сталих. Обираючи напрями для досягнення поставлених стратегічних цілей, варто звернути увагу на нестандартні рішення та альтернативи, які раніше не застосовувались на підприємстві.

Для досягнення оптимальної фінансової стійкості необхідно розробити фінансову стратегію. Як показує практика, розробити стратегію простіше, ніж її реалізувати. Достатньо важко організувати ефективне стратегічне управління. Контроль повинен здійснюватися протягом усього часу дії стратегії. Реалізована стратегія фінансової стійкості забезпечить стабільну фінансово-господарську діяльність підприємства.

Глобалізація економіки призвела до тісної взаємозалежності зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на підприємство. З огляду на те, що зовнішні фактори впливу є неконтрольованими і непередбачуваними, то саме за рахунок виокремлення найважливіших внутрішніх факторів впливу та їх мінімізації чи взагалі нейтралізації можливо досягти необхідного рівня фінансової стійкості для підприємства. Зараз підприємства повинні бути гнучкими і готовими пристосовуватись до нових умов роботи, які диктують реалії сьогодення.

Висновки. Отже, враховуючи нестабільну економічну ситуацію в Україні і прогнозуючи можливі карантинні обмеження, які пов'язані з пандемією COVID-19, підприємства повинні максимально пристосуватись до роботи в нових умовах, переосмислити стандартні підходи до роботи, врахувати як зовнішні, так і внутрішні фактори впливу, проводити постійний моніторинг показників фінансової стійкості, а також застосовувати внутрішні механізми фінансової стабілізації підприємства для досягнення оптимальної фінансової стійкості. Таким чином, одним із шляхів оптимізації фінансової стійкості підприємства є успішна реалізація розробленої фінансової стратегії. Для ефективної діяльності підприємства необхідно ретельно аналізувати вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансову стійкість протягом певного конкретного періоду, на основі отриманих даних формувати стратегії управління, складати прогнози. Управління фінансовою стійкістю підприємства повинно бути безперервним і зосередженим на досягненні стратегічних цілей фінансового управління підприємством. Такий підхід унеможливить банкрутство, кризові ситуації та мінімізує вплив цих факторів у майбутньому.

Література:

1. Офіційні дані державної служби статистики України (Економічні та фінансові показники). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr2016_2020_u.htm (дата звернення: 21.03.2021).
Official data of the State Statistics Service of Ukraine (Economic and financial indicators). <http://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr2016_2020_u.htm> (21 march 2021) [in Ukrainian].
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс. Киев : Ника-Центр; Эльга, 2001. 528 с.
Blank I.A. (2001) *Financial Management: A Training Course*. – К.: Nika-Center; Elga, – P. 528. [in Ukrainian].
3. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посібн. Київ, 2005. 196 с.
Sheremet O.O. (2005) *Financial analysis: textbook. manual* / O.O. Sheremet. – К., – P.196. [in Ukrainian].
4. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ : Знання, 2005. 662 с.
Savitska G.V. (2005) *Economic analysis of the enterprise*. – К.: Knowledge, – P. 662. [in Ukrainian].
5. Лактіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія. Київ : КНЕУ, 2001. 387 с.
Lakhtionova L.A. (2001) *Financial analysis of business entities: a monograph*. L.A. Lakhtionova. К.: КНЕУ. P. 387. [in Ukrainian].
6. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : ПДАА, 2016. 430 с.
Tyutyunnik Yu. M., Dorogan-Pisarenko L.O., Tyutyunnik S.V. (2012) *Dorogan-Pisarenko L.O., Tyutyunnik S.V. (2016) Financial analysis: textbook. way*. Tyutyunnik Yu. M., Dorogan-Pisarenko L.O., Tyutyunnik S.V. Poltava: PDAA, 2016. P. 430. [in Ukrainian].

7. Офіційні дані державного центру зайнятості (Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у січні–квітні 2021 р.). URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67> (дата звернення: 21.03.2021).

Official data of the State Employment Center (Situation on the labor market and the activities of the State Employment Service in January-April 2021). (18 may 2021). [in Ukrainian].

8. Офіційні дані Опендадабот (Вплив карантину на економіку України стан на 31 травня 2021 р.). URL: <https://opendatabot.ua/business-quarantine> (дата звернення: 21.03.2021).

Official data of Opendabot (Quarantine on the economy of Ukraine as of May 31, 2021). (31 may 2021). [in Ukrainian].